

Topoteka Elektroslavonija

Siniša Bjedov

Obilježavajući stotu obljetnicu početka elektrifikacije Osijeka i Slavonije, što kronološki pada u 2026. godinu, Elektroslavonija Osijek pokrenula je virtualnu zbirku Topoteka Elektroslavonija. Topoteka je suradnička digitalna platforma za stvaranje mrežnih arhiva lokalne povijesti i tema s ciljem poticanja čuvanja, istraživanja i promicanja lokalne baštine. Protetkih godina diljem Europe pokrenuto je više od 430 Topoteka: u Austiji, Mađarskoj, Češkoj, Hrvatskoj, Njemačkoj, Italiji, Estoniji, Finskoj, Srbiji, BiH, Crnoj Gori, Sloveniji, Rumunjskoj, Švedskoj, Švicarskoj i Španjolskoj. Ove mrežne zbirke povećavale su vidljivost lokalnih zajednica na regionalnom i nacionalnom području, potaknule su brojne aktivnosti i programe te pomogle u promociji kulturnih i drugih manifestacija i povijesnih specifičnosti pojedinih područja.

U proteklih 100 godina od početka elektrifikacije Osijeka i Slavonije vrijedno je spomenuti brojne događaje koji su vodili do današnjeg stanja. Na platformi Topoteka moguće je objaviti sve te aktivnosti u obliku fotografija, dokumenata, tonskih i video zapisa. Obilježavanje stote obljetnice elektrifikacije Osijeka odvija se pod motom „Elektroslavonija – to su ljudi“. Naime, počevši od 1926. godine možemo konstatirati da su se aktivnosti oko elektrifikacije Osijeka i Slavonije odvijale pod raznolikim okolnostima. Osim tri rata, dva svjetska i jedan domaći, domovinski, elektrifikacija se odvijala i u različitim društveno ekonomskim uvjetima. Između dva kapitalistička društvena uređenja imali smo i jedno posve suprotno – socijalističko. No, bilo bi posve pogrešno favorizirati jedno u odnosu na drugo društveno uređenje, jer kada bolje pogledamo svi ti ljudi radili su svoj posao najbolje što su znali i mogli u postojećim uvjetima. Upravo stoga, kako bismo izbjegli ideološke zamke, odlučili smo se temi pristupiti s motom – „Elektroslavonija – to su ljudi“. Prvi razgovori o elektrifikaciji

Osijeka počeli su već prije Velikog rata, ali ih je on zaustavio. Osim toga u Osijeku je bilo jako plinsko poduzeće koje je svim sredstvima kočilo elektrifikaciju. Osječka javna rasvjeta bila je na plin, koji je bio razveden po kućama i stanovima. Plinska rasvjeta bila je takva, bilježe kronike, da se po jakoj mjesecini nije ni palila, jer nije bila ništa jača. No, unatoč tome električna struja ljudima je bila relativno nepoznata novotarija, a Plinara je imala i jake zagovornike u lokalnoj politici. Na izborima na kojima je ulogu gradonačelnika preuzeo dr. Vjekoslav Hengl premoćno je pobijedila komunistička partija. No, komunisti su bili mahom mladi ljudi pa su ih stranački senatori izigrali. Pokazalo se ipak da je Hengl bio dobar izbor. Upravo njemu i njegovoj upornosti zahvaljujući, uz neke sretne događaje, Osijek je 1926. godine dobio električnu struju i električni tramvaj. Osim toga Hengl je zaslužan i za druge infrastrukturne projekte kao što su gradski vodovod. Njegova kuća, koju je poklonio gradu, danas je Gradska i sveučilišna knjižnica. Vezano uz temu elektrifikacije Osijeka ime Vjekoslava Hengla i njegova Odbora za elektrifikaciju je nezaobilazno. Razvoj električne mreže i upotrebe struje bio je nadalje nezaustavljiv. Ni ratna razaranja nisu promijenila te trendove, poslije svakoga rata mreža se popravljala i širila, a blagodati električne energije više nikome nisu strana. Prvo poduzeće za proizvodnju električne energije, Munjara, pod upravom Grada, neprestano je raslo, a današnja Elektroslavonija je državno poduzeće. Najveći obim poduzeće bilježi u razdoblju socijalizma kada u svom sastavu okuplja brojne djelatnosti i nekoliko tisuća radnika. Pojedine djelatnosti danas su izdvojene i samostalno obavljaju poslove iz svoga djelokruga. Poduzeće ima Udrugu umirovljenika koja broji petstotinjak bivših djelatnika, a približno toliko je danas i radno aktivnih. Prvi direktor bio je inženjer Edgar Montana, koji je sudjelovao i u izgradnji Munjare pa je Grad bio sretan što ga je zadržao.

Prva elektrana izgrađena je u suradnji s američkim poduzećem koje je imalo filijalu u Parizu i novcem jedne engleske banke koja je imala podružnicu u Beogradu. Montana je bio i prvi predsjednik nogometnog kluba Elektra osnovanog 1930. godine. U kasnijim razdobljima interes radnika za sport se povećavao te je Elektroslavonija po sportskim rezultatima svojih djelatnika bila najuspješnija firma u Osijeku. Imala je i svoje sportsko društvo koje je okupljalo razne sportove – nogomet, odbojku, rukomet, streljaštvo. Brojni djelatnici Elektroslavonije sudjelovali su u sportskim aktivnostima te smo u Topoteku pokrenuli s temom sporta, ali će se topoteka popunjavati i drugim sadržajima koji su obilježili djelatnost poduzeća kao što su stanogradnja, stipendiranje, ljetovanja i odmarališta pa do organizacije i izgradnje poduzeća.

Pokretanjem Topoteke Elektroslavonija uređivački odbor obilježavanja obljetnice želi potaknuti bivše i sadašnje djelatnike na suradnju. Naime, uz podršku administratora svatko može sudjelovati u kreiranju sadržaja Topoteke ustupajući svoje fotografije, zapise ili pomažući u odgonetanju tko se nalazi na fotografijama koje su objavljene. Neke od fotografija bit će upotrijebljene u izradi monografije te dokumentarnog filma, mobilne izložbe ili prigodnog kalendara, koji su također dio projekta obilježavanja ove značajne obljetnice. Cijeli projekt praćen je od strane uređivačkog odbora čiji su članovi pojedini djelatnici Elektroslavonije, ali i vanjski suradnici, stručnjaci i znanstvenici, koji će temeljito pokriti temu koristeći materijale iz lokalnog arhiva, muzeja i drugih izvora.

Uređivački odbor Elektroslavonije unaprijed zahvaljuje svima na potpori i sudjelovanju u provedbi projekta obilježavanja 100-te obljetnice elektrifikacije Osijeka i Slavonije.

Topoteka Elektroslavonija može se naći na poveznici: <https://elektroslavonija.topoteka.net/> ■